

СТАНОВИЩЕ

от

**проф. д-р Симеон Владимиров Тасев – Варненски Свободен университет
„Черноризец Храбър“**

член на научното жури

върху дисертационния труд на проф. д-р Иван Русчев на тема **“ПРЕСТАЦИЯТА”**

представен за присъждане на научната степен **“ДОКТОР НА НАУКИТЕ ”**
код 3.6 право (научна специалност „Гражданско и семейно право“)

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

I. Дисертационният труд на д-р Иван Русчев Русчев, професор в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, е обсъден по същество и насочен към публична защита с предложения за членове на научното жури на заседанието на Катедрата по Гражданскоправни науки на ЮФ на СУ от 12.09.2016 г. Одобрено е с Решение на ФС от 13.09.2016, въз основа на което е издадена заповед на Ректора на СУ № РД-38-558/15.09.2016 г., с което настоящият състав на журито е утвърден.

II. Съдържание на дисертационния труд

Трудът обхваща 538 страници, вкл. библиографска справка, обхващаща 184 цитирани в него заглавия, от които значителна част са на английски, френски, немски, руски италиански и гръцки езици. Насочен е към решаване на научни и научно-приложни проблеми, като заедно с това отразява и съвременните постижения на науката и практиката, удачно систематизирани в уводната част на труда. В Заключението са посочени примерно приносите, които авторът открива в своята работа.

В систематично отношение дисертационният труд е структуриран при спазване на класически модел от четири глави, разделени на параграфи, на римски точки, на арабски точки и подточки. Единствено поради спецификата на предмета на

разглеждане и за да се спазва общата структура, §3 на глава втора е разделен на два под-параграфа 3-А „Задължение за прехвърляне на собственост (dare)“ и подпараграф 3-Б „Парични задължения. Задължения с право на лихва“.

Доколкото обект на разглеждане е **престацията** като едно от централните понятия в облигационното право, удачно в Глава I авторът разглежда въвеждащите въпроси на правоотношението като форма за съществуване на правата и задълженията, като изходен пункт и свързващо звено. Изяснено е общото понятие за облигационното отношение, послужило за образец при изграждане на теорията на правоотношението въобще, както и неговите елементи - страни, обект, предмет и съдържание. Тази част на изложението впечатлява с богатата информация при представяне на съществуващите становища по разглежданите въпроси, дава възможност за запознаване с виждания и твърдения, изказани в литературата, при това съпроводени с оригинални разбирания на автора по поставените въпроси. Стилът е полемичен, изказът е синтезиран и професионален, убедителното използване на критико-аналитичния и историческия метод са водещи при изграждане на авторските тези в онази част на изложението, в която авторът прави принос при изясняване на понятията за предмета и за обект на облигационното отношение. Правят впечатление също: тезата за вещта като възможен косвен обект на облигационното отношение при задълженията за dare; становището на автора, оборващо виждането за единството на правата и задълженията, които съществуват само в рамките на корелативната връзка притезателно право и насрещното му задължение.

В резултат от изследването на богатата българска и чуждестранна литература, в § 2 авторът е формирал свои собствени изводи във връзка с понятието за субективно право и по редица съпътстващи го проблеми. Такива са например мястото на интереса на кредитора в понятието за субективно право, съотношението на претенцията и притезанието при притезателните права, критиката на тезите за относителност на абсолютните права, обосновавани в литературата с насрещното задължение на трети лица да не нарушават чуждото абсолютно право, обосноваването на относителността при потестативните права чрез извеждането на насрещно задължение за понасяне (за ratі) от субекта, спрямо когото се упражнява субективното право. Изказът на автора е синтезиран и аргументиран. Логическите връзки между смисловите цялости в тази част създава вътрешно единство на изложението. Така например след обосноваване на оригиналната авторова позиция по въпроса за конкуренцията на притезания, от проблемите на претенцията като основно правомощие в състава на притезателното право, се преминава към въпросите на правния дълг, чието изпълнение упражняването на претенцията цели.

Смисловата цялост на изложението се постига от връзките между въвеждащите части, в които, преди поставянето на проблема се разглеждат по-обща въпроси (като този за понятието за правен дълг в исторически и сравнително-правен план) и завършващите обобщения. Отделно от това, авторът следва предложената от него в края на глава втора, § 1 класификация на видовете задължения, която е и класификация на видовете престации. В нея той заимства някои критерии от вече съществуващи и известни в теорията деления, като добавя към тях нови и така създава своя оригинална систематизация. Така например към традиционния критерий за

деление - действията нужни за изпълнение на престацията, е добавена като критерий и специфичния начина на изпълнение на задължението, което безспорно има приносен характер.

При разглеждане на понятието за правното задължение, е проведено отграничение от моралните, нравствените и естествените задължения, които на свой ред са подробно изяснени като самостоятелни понятия. Подробно е коментирана съдебната практика по въпроса за моралните задължения, като е изследван и проблемът за неправния характер на задължението на надарения да дава издръжка на своя дарител по чл. 227, ал.1, б. „в“ ЗЗД. Допълнително авторовата теза срещу разбирането за единството на правата и задълженията, по подобие на § 1 (където са посочени видове субективни права, на които не противостои насрещно правно задължение), е аргументирана с изследването някои правни (т.нар. несъщински, несъвършени) задължения, на които не противостои насрещно субективно право. Чрез тях авторът прави опит да обясни забавата на кредитора и задълженията по чл. 264 ЗЗД, респ. по чл. 194 ЗЗД за преглед на изработеното, респ. закупената вещ.

В систематичен план след изложението, посветено на общото понятие за облигационно отношение, на субективното право и на правния дълг и след предложената класификация на видовете задължения, в Глава Втора (след едно твърде обемно, но сякаш необходимо встъпление) читателят се запознава с основната проблематика, заложена и в заглавието на дисертационният труд – престацията. Последователно е изградено единното понятие за престация чрез представяне на различни, често пъти взаимно изключващи се тези, исторически и сравнителноправни аргументи, като се отстоява авторовата теза, че предмет на задължението е поведението на длъжника, дори в случаите, в които изпълнението на задължението се описва чрез престативен резултат, рязко открояващ се от самите действия по неговото достигане.

В структурно отношение изложението е разделено на три по-големи, смислово обособени цялости, оформени като параграфи, като последният § 3 е разделен на още два самостоятелни под-параграфа, с цел постигане на по-добра и подходяща систематика при излагане на твърде нехомогенната в тематично отношение материя, каквато са отделните видове престации.

§2 на Глава втора представлява детайлно изследване върху различни видове престации, с оглед на действията, необходими за изпълнение на задълженията и с оглед начина *на изпълнение* като е проследена съдебната практика в традиционно известните в учебната литература престации: *лични и предметни престации, заместими и незамести, с еднократно и трайно изпълнение*. Новост представлява виждането на автора за предмета на задължението произтичащо от уговорка в полза на трето лице по смисъла на 29 ЗЗД. Принос представлява отграничението между правото на бенефициера да приеме (или не) и последиците при вече извършено приемане по отношение ефекта на договора между стипуланта и промитента. За оригинална намирам тезата на автора, че към момента на даването на съгласие от третото лице правоотношение между него и обещаателя вече съществува, то е възникнало с простото уговаряне между обещаателя и уговарящия, по силата на договора, с който обещаелят вече е поел задължение (макар към уговарящия), да изпълни по отношение на

бенефициера онова, което той е обещал пред уговарящия. Само по този начин може да се обясни, че след сключването на договора третото лице вече притежава правото да приеме, по причина, че се касае за едно непритезателно право, на което (както при всички непритезателни права) не съответства корелативно задължение на обещаателя. Не са подминати и редица въпроси, на които съществуващите досега разрешения в правната ни доктрина не дават удовлетворяващ отговор - например: вследствие на какво се поражда възможността да се иска изпълнение - дали за това е достатъчно съгласието на страните или е необходимо и волеизявление на третото лице; от кой момент възниква това право (дали веднага, със сключването на договора и непосредствено за третото ползващо се лице, без да преминава през патримониума на уговарящия); от какъв вид могат да са правата - предмет на този договор; от кой момент договорът произвежда прехвърлителното си действие; съществува ли правоотношение между обещаателя и третото лице.

Изчерпателно са разгледани и видовете престации с оглед спецификата на предмета, които, поради обема на изложението и спецификата на разглежданата тематика, са обособени в самостоятелен §3 на Глава втора подразделен в структурно отношение на **два големи под-параграфа**. По подобие на високите образци на курсове по облигационно право (*тези на проф. Апостолов, на проф. Диков, на проф. Калайджиев*) в самостоятелна смислова цялост (Глава втора, § 3, **под-параграф 3-Б**), са разгледани **паричните и лихвените задължения. Връзката която авторът намира между тях и задължението за dare (предмет на § 3-А) е изведеният от него смесен критерий - спецификата на предмета и начина на изпълнение. Изложението изобилства с информация и в него са засегнати както утвърдени в теорията въпроси (като този за вещния режим на парите, теориите на валоризма и номинализма, спецификите на паричните задължения в контекста на вече изясненото общо понятие за правно задължение), така и поставени и разрешени от автора редица проблеми в контекста на най-новата тълкувателна практика на ВКС (напр. този за обема на дължимото при предсрочна изискуемост на паричния дълг, възможността да се присъди в лева задължение уговорено във валута - като част и от по-общия проблем дали изобщо уговорка във валута съставлява парично задължение, проблемите в практиката при приложение на чл. 76, ал.1 и ал. 2 ЗЗД и тълкуване на използваното там понятие за лихва и др.).**

В края на тази глава прави впечатление обширното и удачно структурирано изложение, посветено на спецификите на лихвеното задължение и различните аспекти, от които този проблем е изследван. За пълнотата на изследването в тази му част свидетелства и опитът да бъде разрешен проблемът за съотношението между **анатоцизма и капитализацията**, вкл. след отмяната текстовете в Наредба 9 от 15. 07. 1997г. на БНБ (ДВ, бр. 73 от 1997г.) (отм.), отнасящи се за капитализацията.

Нетрадиционен, но интересен, е изборът на автора да посвети цяла **глава (трета)** на задълженията произтичащи от модалитети – условие, срок и тежест. Несъмнено в дисертацията разглеждането на така посочената материя е много пълно и отчитащо съвременните тенденции и в правната теория, и в практиката. За постигане на логическа свързаност при изложението последователно са обособени три самостоятелни, смислово и графично обособени параграфа, в които са разгледани

престацията при условните, срочните и задълженията, които произтичат от модуса (тежестта). Първоначално са представени основните виждания в българската и чуждестранната доктрина, а след това са изложени становищата на автора по различни спорни и нееднозначно разрешавани въпроси, свързани с тях. Последователността следвана от автора при разглеждане на материята в тази част - изясняване на общите понятия и разглеждане на различни специфични и усложнени хипотези (*като правното положение до сбъждане на условието и това след сбъждане на условието, за изгубване предимството на срока (§ 2, III) и предсрочната изискуемост (§ 2, IV), за последиците от настъпването на срока, ограничаването на срочните задължения от задълженията без срок по чл. 69, ал. 1 ЗЗД (§ 2, V), разграничаване на тежестта от косвения завет*) е съпроводена с дискусия с чужди становища, при която изчерпателно се посочват аргументите „за“ и „против“ дадена теза. Удачното структуриране на материята в тази част е спомогнало да се избегнат възможните смислови повторения, без да е засегната богатата информационна част.

Доколкото при задълженията произтичащи от уговорки за модалитет особеностите са твърде специфични и е почти невъзможно да се подчинят на единен критерий, не така стои въпросът с проблемите на един друг вид задължения – солидарните и неделимите, на които е посветена и последната **Глава четвърта** на дисертационния труд. Последователно и задълбочено, обособени в самостоятелни смислови цялости, са изследвани проблемите на солидарните задължения (§1), а след това на неделимите (§ 2). Прави впечатление умелият начин, по който, при формиране на авторските тези по въпросите на солидарните и неделимите задължения аргументацията е почерпана както от разпоредбите на ЗЗД (отм.) и съществуващите в доктрината виждания, така и чрез позоваването на актуални разрешения в съдебната практика, или на тези в частни кодификации, препоръчани в рамките на Европейския съюз (като Принципите на европейското договорно право, Проекта за обща референтна рамка). Отчетени са и промените в текстовете на ФГК след голямата реформа от м. февруари 2016 г. в материята на общата част на облигационното право. Трябва да бъдат специално посочени становищата за несъщинската солидарност, както и изводите относно неделимостта, която следва от естеството на уговорената престация (държащи сметка за началната теза на автора за разликата между предмета и обекта на облигационното отношение).

II. Научни и научно-приложни приноси и достойнства на дисертационния труд

Считам, че **новост** за правната наука представляват следните изводи, до които се достига в дисертационния труд:

- Чрез центъра на облигацията – престацията са разисквани редица базисни за облигационното право въпроси като този за обект и предмет на облигационното отношение, претенцията и притезанието, имуществената отговорност на длъжника по чл. 133 ЗЗД, интересът на кредитора;
- В частта посветена на солидарните и неделимите задължения, както и при задълженията от клаузи за модалитет, изследването е първи опит за обобщаване на съществуващите становища, за изказване на личните виждания на автора и за подробен анализ на съдебната практика.

- Приноси за развитието на науката са вижданията на автора по повод категориите – „морален“, „нравствен“, „естествен“ дълг (с. 65-67), както и детайлното разглеждане на несъщинските задължения (известни на немската литература, където не съществува единодушие за тях, с термина *Obliegenheiten*)
- Предлагаането на нов класификационен модел при разглеждането на определени категории задължения, включително изработването на нови класификационни критерии и изясняване на тяхното съдържание.
- Като самостоятелен принос следва да бъде посочено изложението относно множеството длъжници и кредитори (с. 354 – 505), проблем, който у нас е разискван основно на ниво учебници и въпреки значимото му теоретично и практическо значение е останал в страни от погледа на авторите на монографии и студии, а интерпретирането му в систематичните изложения е видимо лишено от ентузиазъм (може би само с изключение на коментара на Тончев) и белязано от необходимостта за пълнота.

III. Критични бележки и препоръки към автора

Струва ми се, че ако в дисертационния труд намери място проблематиката на застрахователните договори в полза на трето лице, изложението в глава втора, § 2, II, 3 би спечелило.

Изложението може да бъде намалено в частта, посветена на срочните задължения, като се спести историческия преглед, както и част от изложените аргументи по повод задължението на надарения да дава издръжка на своя дарител. Също така на автора може да се отправи препоръка да доразвие в материята на несъщинските задължения идеята си за съществуване на несъщинско задължение за ограничаване на вредите по арг. от чл. 83 ЗЗД.

IV. Заключение

Въз основа на изложеното смятам, че дисертационният труд на проф. д-р Иван Русчев отговаря изцяло на изискванията на чл. 12, ал. 3 и 4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България. Той съдържа редица теоретични обобщения и решения на големи научни и научно приложими проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в науката. Трудът представлява нов концептуален поглед върху едно основополагащо в облигационното право понятие - престацията, което се оказва повод за изясняване на редица базисни за частното право въпроси. Поради това и на основание чл. 12, ал. 2 и 3 ЗРАСРБ и чл. 37, ал. 1 ППЗРАСРБ, убедено предлагам на научното жури да вземе решение за присъждане на проф. д-р Иван Русчев на научната степен „Доктор на науките“, по направление 3.6. Право, научна специалност „Гражданско и семейно право“.

С уважение:...

(проф. д-р Симеон Тасев)